

INHOUDELIJK VERSLAG TIJD VAN DE WOLF – ALEXANDRA BROEDER 2021

De wond is de plek waar het licht binnenkomt.

Rumi

In januari 2021 ging – haast gelijk aan de tweede strenge lockdown die was ingegaan, inclusief avondklok – mijn beleidsplan The Heritage in: een meerjarig onderzoek op het snijvlak van kunst en psychiatrie. Ik zal niet de enige zijn die in het inhoudelijk verslag over 2021 schrijft dat de aanvang van het nieuwe kunstenplan niet geheel voldeed aan de verwachting en om deze reden veel uitdagingen en een compleet andere zoektocht met zich meebracht. Waar ik de eerste lockdown, na de eerste schrik, nog als een zeer bijzondere tijd had ervaren die veel ruimte bood en waarbinnen ik heel zuiver kon voelen waar mijn noodzaak voor de periode die komen ging zou liggen – ervoer ik de periode rondom de tweede lockdown als grimmig en donker: in mijzelf en om me heen. Ik voelde steeds sterker dat de pandemie zowel individueel als collectief trauma aanraakte. Nog niet aangekeken stukken die aan het licht wilden komen en onze aandacht vroegen. Het project waarmee we dit plan af zouden trappen, The Sheeptown Project, sloot hier weliswaar prachtig op aan – zij nodigde de deelnemer en bezoeker namelijk uit om verbinding te maken met precies die delen in zichzelf – maar het proces was er eentje met veel hobbels. Al bleek ook hierbij dat precies via die hobbels het licht uiteindelijk naar binnen kwam.

The Sheeptown Project zou in eerste instantie tot stand komen in nauwe samenwerking met Level, centrum voor kinder en jeugdpsychiatrie verbonden aan het AMC. In het najaar van 2020 werkte ik hier met een groep kinderen tussen de 9 en 12 jaar: dit was in de vorm van een workshop. Zoals u in het meerjarenplan kunt lezen zijn de processen binnen de instellingen waar ik me aan verbind grillig en kwetsbaar en ze vragen veel flexibiliteit. Mijn verlangen was dat deze workshop uiteindelijk kon overgaan in een daadwerkelijk creatie proces en dat dit zou leiden tot een performance met deze kinderen in 2021. Door de ruimte die ik tijdens de eerste lockdown had ervaren en een klein project dat ik voor Theaterfestival Boulevard 2021 had mogen doen net na die lockdown – en waarvoor ik een aantal dagen had meegelopen bij de psychiatrische jeugdinstituut Reinier van Arkel / Herlaarhof – had ik mezelf voorgenomen om als kunstenaar nog meer mee te bewegen met het natuurlijke verloop van het proces: niet teveel af willen dwingen maar mee bewegen vanuit de bron en kijken welke uitingsvorm zich aandient. De bron was in dit geval de documentaire ‘Crazywise’. Binnen deze documentaire wordt het verschil inzichtelijk gemaakt tussen de manier van kijken naar psychische kwetsbaarheid binnen onze Westerse samenleving en bij zogenaamde inheemse stammen/ bevolkingsgroepen met een sterkere gemeenschap en spirituele traditie. Gedrag dat in onze maatschappij al snel gemedicaliseerd wordt en buiten de maatschappij behandeld als iets waar je vanaf zou moeten wordt daar gezien als een spirituele gave: je wordt door hen die je hierin voor zijn gegaan begeleidt en voorbereid op je taak als wounded healer. Dat waar je ‘last’ van hebt krijgt dus betekenis: voor jezelf en de community.

Met de kinderen van Level wilde ik een nieuwe tribe creëren van Spirituele kinderleiders: wat zegt het gedrag van deze kinderen, dat nu als afwijkend wordt beschouwd, over onszelf en de tijd waarin we leven en kunnen we hier op een nieuwe manier naar kijken? Helaas gooide de tweede lockdown roet in het eten van dit proces. Na een aantal keer op de afdeling met de kinderen gewerkt te hebben mochten er geen mensen van buitenaf meer aanwezig zijn. Ons traject stagneerde en pogingen om buiten de instelling om nog met de kinderen te werken middels opdrachten thuis helaas ook omdat ouders dit er niet bij konden hebben. In de periode die volgde hebben we nog via verschillende andere wegen, binnen Level en ook de Opvoedpoli, geprobeerd het project na de lockdown voort te kunnen zetten maar de zorg liep over en we werden ingehaald door ons eigen thema. Steeds meer kinderen liepen vast en moesten naar plekken buiten het reguliere systeem en die plekken konden de toestroom bijna niet meer aan, en een theaterproject dus al helemaal niet.

Ik nodigde mezelf, en mijn team, uit om opnieuw verbinding te maken met die meer flexibele houding van na de eerste lockdown: laten we kijken waar dit project in de kern over gaat en of we dit op een andere manier kunnen vormgeven, zonder ons te blijven fixeren op het proces met de kinderen.

Zo ontwikkelden we vanuit huis en via zoom een brieventraject vanuit het gedachtegoed van 'The Sheeptownproject': ik ontwikkelde het Schapenkind – dit mysterieuze wezen stond symbool voor de kinderen die ik had ontmoet bij Level. Het brieventraject boden we aan onze achterban binnen theater aan maar ook aan medewerkers binnen de GGZ die met deze doelgroep werken. De deelnemers ontvingen drie brieven thuis van het Schapenkind en een handgemaakt voodoo poppetje en ze werden uiteindelijk gevraagd naar een geheim adres in de stad te gaan aan het einde van het traject: hier troffen ze een altaar dat ze konden openen met een code en waar ze een persoonlijk bericht konden achterlaten tezamen met het poppetje. Ook zagen ze hier de berichten en de poppetjes van de andere deelnemers en zo werd binnen dit individuele traject via het Schapenkind toch een verbinding tot stand gebracht. Tussentijds kon men ook nog een website bezoeken en een telefoonnummer bellen, waar men de stem van het Schapenkind hoorde die iets voor je zong. Het traject hebben we in Amsterdam en Den Bosch opgezet ism Frascati/ De Bascule en Theaterfestival Boulevard/ GGZ instelling Reinier van Arkel – en in december volgde nog een editie in Haarlem ism De Schuur/ Museum Dolhuys/ GGZ instelling Het Huis.

Wat begon als een manier om binnen de lockdown toch vorm te geven aan de thematiek groeide uit tot een project waarbij we door de vorm van de brieven en de uiterst zorgvuldige manier waarop we alles hadden uitgedacht en vormgegeven toch heel dicht bij de mensen hebben kunnen komen. Het Schapenkind sprak tot de verbeelding en de deelnemers en nodigde uit tot (zelf)reflectie en het delen van de eigen kwetsbaarheid. De berichten die mensen hadden achtergelaten waren prachtig – soms vonden we zelfs hele brieven in het altaar – en daarnaast ontvingen we nog persoonlijke berichten via de mail en facebook en verscheen er een mooie recensie in het NRC (zie link in bijlage mail).

Vervolgens kregen we diep in het voorjaar groen licht om in de zomer alsnog met een live vertaling van dit project te kunnen komen – afspraken waren er met Over het IJ Festival ism Beautiful Distress en Theaterfestival Boulevard. Maar zoals gezegd zijn de processen met kinderen en jongeren met een psychische kwetsbaarheid grillig en gebaat bij veel tijd en ruimte. Beiden voorwaarden ontbraken nu waardoor we moesten accepteren dat ons allereerste idee – een voorstelling maken met de kinderen van Level als performers en een nieuwe tribe – niet meer haalbaar zou zijn binnen deze tijd. Waar de GGZ nog steeds overbelast was en we in korte tijd naar een 'voorstelling' toe moesten werken werden we dus opnieuw uitgedaagd/ uitgenodigd om te zoeken naar een nieuwe vorm. We kwamen uit bij de vorm van een ceremonie ter ere van het Schapenkind en zouden kinderen buiten de GGZ vragen als gidsen; medewerkers van een tribale kindertempel die het publiek in verbinding zouden brengen met het Schapenkind en met zichzelf. De kinderen hebben we gevonden via audities. Ik zal eerlijk zijn: deze ceremonie is niet zonder slag of stoot tot stand gekomen. De overgang van maanden thuis werken naar vol in een proces met tijdsdruk en gemankeerde omstandigheden was flink schakelen voor ons allemaal en de stempel die de pandemie onherroepelijk op ons allen heeft gedrukt was voelbaar. Prestatiedruk en een veranderde energiehuishouding hadden de flow waarin ik eerder met mijn werk zat doorbroken en ik realiseerde me dat ik een nieuwe weg moest zoeken en mezelf moest blijven uitnodigen mee te bewegen binnen de huidige omstandigheden: open blijven staan in plaats van verkrampen, ambitieus zijn maar met coulance. Dat heb ik als lastig ervaren: de omstandigheden waarbinnen we de uiteindelijke versie van 'Sheeptown' maakten waren niet zoals ik het had gewild of bedacht en het zou het eerste project zijn waarmee we weer zichtbaar waren sinds de pandemie – en dan ook nog eens de aftrap van mijn meerjarenplan! Ik had de lat hoog gelegd en wilde verder waar ik voor de pandemie gebleven was maar ik moest accepteren dat deze draad niet direct weer opgepakt kon worden, mede door de aard van mijn werk. Daarnaast brachten het dagelijks testen, besmettingen binnen het team en oplopende cijfers waardoor het onzeker bleef of we echt zouden gaan spelen veel onrust.

Toch ben ik blij dat we in beweging zijn gebleven. Het was een intense snelkookpan maar het heeft wel weer nieuwe ruimte gecreëerd binnen mijn werkwijze en ontmoetingen met mijn publiek. Uiteindelijk heb ik losgelaten dat dit hét project moest zijn waarmee ik weer naar buiten zou treden maar dat het ook een nieuwe eerste stap mocht zijn, een tussenfase. En hiervan uit bekeken vind ik onze ceremonie alsnog heel erg waardevol en geslaagd. Ik hing erg aan het idee dat mijn huidige werk altijd gespeeld zou moeten door performers uit de GGZ-instellingen: nou zie ik dit nog steeds als een belangrijke kracht maar toch kwam ik er via deze ceremonie achter dat mijn bron verschillende uitingsvormen kan krijgen. De rol van mijn artistieke team en de samenwerking met hen wordt hierbinnen nog belangrijker en gelijkwaardiger. Daarnaast maakt het nadenken vanuit verschillende uitingsvormen – zoals we eigenlijk met de brieven al deden – ons minder afhankelijk van de grilligheid van de processen binnen de GGZ. Wij kunnen door bewegen als het proces door omstandigheden trager verloopt of anders dan verwacht, en hier plukken we nu in 2022 al sterk de vruchten van. Sterker nog, we zijn het steeds meer tot onze werkwijze aan het maken en waar het eerst uit nood geboren was, is het nu een bewuste keuze geworden die juist een enorme flow en creativiteit teweeg heeft gebracht.

De ceremonie hebben we in het najaar van 2021 nog drie avonden gespeeld in een uitverkocht Theater Frascati, vlak voor de derde lockdown. Voor mij is deze reeks cruciaal geweest. Op Theaterfestival Boulevard voelde ik al een sterkere verbinding met wat we gemaakt hadden en met het publiek hierbinnen maar in deze laatste reeks kwam alles samen. Enerzijds had het te maken met de setting: de tempel kwam prachtig tot haar recht in het omgebouwde Frascati 1 en ook de performers waren inmiddels zo goed ingespeeld dat ze het publiek in alle rust in verbinding konden brengen met daar waar de wond zit. Daarnaast heb ik ook nog een voor mij heel belangrijk onderdeel kunnen toevoegen, namelijk twee nagesprekken. Naast de documentaire Crazywise hebben gesprekken die ik voerde met de visionaire en bevlogen systeem therapeut Kitlyn Tjin a Djie een belangrijke stempel gedrukt op de inhoud van dit project. In Frascati zijn we twee avonden met haar in gesprek gegaan na afloop van de ceremonie en dit bleek een prachtige meerwaarde. Voor mij was het ontzettend belangrijk dat ik deze stap nog heb kunnen zetten in het eerste jaar van mijn meerjarenplan omdat hier voor mij een enorme noodzaak en liefde ligt. Het voelde als een groot gemis dat we die stap nog niet eerder hadden kunnen vormgeven. De verbindingen die ik via mijn werk nu maak met verschillende domeinen – in het bijzonder met de psychiatrie maar ook steeds meer met de filosofie en spiritualiteit/ religie – nodigen juist uit tot contextprogramma's rondom het werk. Dat was voor mij een belangrijke nieuwe stap binnen mijn werk en het kunstenplan, iets wat ik me echt had voorgenomen, en dat we hier toch nog een aanzet toe hebben kunnen maken op de drempel van 2022 was voor mijn persoonlijke ontwikkeling heel belangrijk.

Toch voelt het alsof we nu, in 2022, pas écht van start zijn gegaan: dat we nu pas de ruimte hebben om de plannen zoals beschreven in The Heritage tot uiting te gaan brengen, zowel de projecten als de contextprogramma's. Het voelt als een groot cadeau nu de structurele ondersteuning. Toch hebben de uitdagingen van dat eerste vreemde en grillige opstart jaar er juist voor gezorgd dat we nu in alle vrijheid en met alle flexibiliteit durven te werken. Dat de samenwerking met mijn artistieke team, de partners en de instellingen meer in balans is gekomen en gelijkwaardig aan elkaar is geworden. Dit jaar werk ik met mijn team vanuit het tussengebied tussen leven en dood en alle projecten staan hiermee in verbinding en krijgen op verschillende manieren vorm. Wat bij The Sheeptown Project rondom de ceremonie werd afgedwongen en hierdoor niet de kans had gekregen als een bewuste keuze te worden ingezet, is nu juist onze werkwijze geworden waar vanuit we doorlopend werk kunnen ontwikkelen.